

aan hooger beginsel vast te klemmen. Alleen maar, geheel hun levenscomplex vormde voor hen nog geen eenheid. Ze gevoelden niet genoeg de strikte noodzakelijkheid, om hun strijd voor een verheffende arbeiderspositie één te maken met hun roeping voor hoogere belangen. Hun vroomheid liep gevaar, geheel los *naast* hun arbeidersworsteling te komen staan, en men slaagde er niet genoeg in, de arbeidsbelangen met de heilige belangen tot één samenhangend geheel ineen te schroeven, en dacht daarom zoo vaak dat men er reeds was, toen nog pas het eerste spoor voor de nieuwe levensactie gelegd was. Er kwam een dualisme op, waar alleen in monisme kracht school. Vroomheid, en dan *daarnaast* de verheffing als arbeider, moesten niet *twee* idealen zijn, die nevens elkander stonden, maar moesten beiden in eenheid opgelost. Huishelijke, sociale, en politieke levenskracht moest het opbruischen van het levenswater uit éénzelfde fontein zijn. Zoo leerde Gods Woord het, zoo had Calvijn het ons bezworen, zoo hadden Groen en Elout het ons op 't hart gebonden. Het *belang* alleen mocht ons niet tot leiddraad zijn, de eere Gods, de toekomst van volk en vaderland, de hoogere geestelijke ontwikkeling, het moest al in krachtige eenheid voor ons treden.

Vandaar de dringende noodzakelijkheid, dat onze politieke organisatie het sociale leven niet glippen liet, maar dan ook omgekeerd, dat het sociale leven zich niet zorgeloos aan de politieke worsteling onttrok. Zoodra ook de sociale ontwikkeling genoegzaam gevorderd was, om organisch optreden en met de politieke organisatie accoord te zoeken, was het oogenblik voor beiden gekomen, om op onderling overleg uittegaan; en daar dit oogenblik thans metterdaad gekomen is, kan het niet anders of op de vraag: *Wat nu?* kon ditmaal geen ander antwoord gegeven worden, dan dat, na afdoening van het Onderwijsgeding, het sociale arbeidersbelang zich thans vanzelf aanbood, om in harmonie te worden gebracht met onze Antirevolutionaire politiek.

Als Minister had ik gemeend, dat reeds in den aanvang dezer eeuw de ure hiervoor sloeg. Daarom nam ik het leerlingwezen in mijn wetsvoorstel op. Voor de vakonderwijzers zocht ik een eigen generale school te Haarlem te stichten. Van het verzekeringswezen nam ik niet slechts